

Maantiede puhuu ja esittää

SULLIVAN, ROB (2011). *Geography speaks: Performative aspects of geography*. 189 s. Ashgate, Farnham.

Puhe muuttaa ajatukset asioiksi. Puhuminen toimintana on kulttuurinen ja yhteiskulttuurinen performanssi. Maantieteen tehtävä on olla äänessä. Tässä lyhyesti viitekehys, jonka ympärille Rob Sullivan punoo teoksensa juonen ja sanoman. Teos koostuu kahdesta irrallisesta osiosta, joista ensimmäisessä rakennetaan kielitieteellisen pohdiskelun kautta pohjaa toisessa osiossa esitettävälle argumenteille maantieteen ja performatiivisuuden idean välisistä yhteyksistä.

Pohjustuksessa huomio keskittyy lähinnä J. L. Austinin puheaktiteorian (*speech act theory*) ja siihen yhdistyvien kieliteoreettisten kysymysten esittelyyn. Keskeisimmäksi aiheeksi muodostuu tulkinnallinen dialogi, eräänlainen kaksinkamppailu, John Searlen ja Jacques Derridan kielifilosofioiden välille. Lisäksi puheaktiteoriaa käsitellään Judith Butlerin gender-tutkimukseen, Siegmund Freudin teorioiden sekä fiktion ja non-fiktion välisen suhteen näkökulmista. Keskustelu performatiivisuuden perimmäisestä luonteesta kiteytyy Martin Heideggerin ajatteluun siitä, kuinka ihminen (substantiivina) voidaan ymmärtää ainoastaan ihmisen toiminnan (verbi) kautta ja päinvastoin. Sama ajatus löytyy Butlerin ajatuksista kielen ruumiillisuudesta. Sirpaleisen johdanto-osion lopuksi tarkastellaan performatiivisuuden ideaa tiedemaailman viitekehyksessä. Sullivan tunnustaa performatiivisuuden määrittelyiden ja näkökulmien valtava kirjon, joka tietys-
sä mielessä oikeuttaa osion pirstaleisen rakenteen.

Lähtökohtaisesti teos on suunnattu otsikon mukaisesti maantieteilijöille, joten alun pitkä kielitieteellinen analyysi turhauttaa. Vaikka puheaktiteorialle on annettu punaisen langan rooli, olisi kielitieteellisen keskustelun voinut käydä läpi tilaan liittyvien näkökulmien kautta. Nyt lähdetään aivan liian kaukaa liikkeelle. Sullivan itse-

kin on tietoinen teoksensa rakenteen ongelmallisuudesta: jo sivulla 16 hän pyytää lukijoita olemaan kärsivällisiä ja lupaa lipua hiljalleen kohti maantieteellisiä kysymyksiä.

Teoksen toisessa osiossa päästään siis asiaan. Maantieteen ja performatiivisuuden suhdetta lähestytään viiden tutkimuksellisen teeman – paikan käsitteen, kartografian, yksityisen ja julkisen tilan, geopolitiikan sekä tutkimuksellisen auto-performatiivisuuden – kautta. Idea on sinällään hyvä, mutta valitettavasti osiot pyörivät erilaisissa käsitteellisissä sfäreissä, eikä osioiden välistä vuoropuhelua juuri synny. Lisäksi lukija joutuu ihmettelemään, miksi juuri nämä teemat on valittu mukaan. Perusteluja ei esitetä. Teoksen alaotsikko ”Performative aspects of geography” onkin lievästi harhaanjohtava. Itse asiassa vasta teoksen viimeisillä riveillä Sullivan ”tunnustaa”, ettei teos onnistu (eikä pyri) kohdistumaan performatiivisuuden ja maantieteen välisen suhteen tarkastelussa kuin vain hyvin kapeaan osaan.

Kun keskustelu paikan ja performatiivisuuden suhteesta käynnistyy, häiritseväksi piirteeksi nousee se, että performanssin ideaa lähestytään korostetusti tekstuaalisuuden ja/tai diskursiivisuuden kautta, vaikka näitä käsitteitä ei esille nostetakaan. Sullivan ymmärtää performatiivisuuden (ja sen yhteyden puheaktiteoriaan) todellisuutta rakentavana toimintana, vallan käytön muotona. Kyse voi tietenkin olla ainoastaan retorista vivahteista, mutta suuri osa käytetyistä esimerkeistä ja niiden argumenteista voitaisiin esittää myös tilan diskursiivisuuden ja representationaalisuuden näkökulmista. Tähän liittyen Sullivan esittää, kuinka performatiivisuus merkitsee faktuaalisuuden tai paremminkin totuusväitteiden (*truth claims*) tuottamisen keinotekoisuutta. Hän osoittaa karttojen laatimiseen liittyvän arvolutautuneisuuden avulla, että tiedon tuottamisen ja ymmärtämisen tavat ovat kulttuuriin, yhteiskuntaan ja ennen kaikkea paikkaan sidottuja prosesseja. Kartat ovat siis fiktion ja faktan yhteen-

kietoutumia. Totuuden esittäminen ymmärretään sosiaalisen ja ennen kaikkea selektiivisenä performanssina, ja teoksessa päädytäänkin luontevasti keskusteluun karttojen poliittisuudesta ja ideologisuudesta.

Performatiivisuuden ymmärtäminen ihmisen toiminnallisuuden kautta – eli koko tilan performatiivisuuden idean tärkein argumentti – nostetaan eksplisiittisesti esiin vasta teoksen puolivälissä, kun huomio käännetään kohti yksityisen ja julkisen tilan muotoutumisen käytäntöjä. Kyseisessä luvussa tilan itsessään esitetään olevan performanssi. Samalla huomio kiinnittyy lähinnä (tilan) omistamiseen liittyviin kysymyksiin. Vaikka Sullivan esittää aihepiiriin liittyvän keskustelun olevan tilan performatiivisuuden problematiikan ytimessä, on itse keskustelu valitettavasti jälleen kerran jossakin muualla kuin itse asiassa.

Seuraavassa luvussa ruoditaan yli sata vuotta vanhaa geopolitiikan ja poliittisen maantieteen tutkimusta. Aihepiirin yhteys tilan performatiivisuuden ideaan kuitataan kappaleen lopussa lyhyesti: ”*That’s geography, performed*” (s. 150). Teoksen viimeisessä kappaleessa käydään läpi sitä, kuinka maantieteilijöiden tieteellinen toiminta on luonteeltaan (auto-)performatiivista. Esimerkkeinä käytetään David Harveyn, Henri Lefebvren sekä Yi-Fu Tuanin tekstejä, joita sivuten Sullivan esittää, kuinka tutkimustoiminta, erityisesti kirjoittaminen, on eräänlainen itsetietoinen performanssi, jolla on tieteellisten argumenttien esittämisen ohella muitakin tarkoituksia. Teoksen lyhyissä johtopäätöksissä palataan siihen, kuinka monella (spatialisella) tasolla Austinin puheaktiteoria toteutuu.

Teos lähestyy tiedontuottamisen käytäntöjä lähtökohtaisesti kriittisesti. Tämä käy hyvin ilmi esimerkiksi siitä, miten lainauksissa esiintyneet (ja englanninkielen konventioihin kuuluvat) ihmiseen viittaavat maskuliiniset sijamuodot (*man, he*) on varustettu [sic]-merkinnöin. Vastaavasti Sullivan itse tukeutuu systemaattisesti sijamuotoon *she*. Tämä on oiva esimerkki teoksen keskeisestä viestistä; siitä kuinka kieli on sosiaalisesti latautunutta performanssia. Pohtiessaan puheen, tieteen ja todellisuuskäsitysten välistä suhdetta – sitä, kuinka eri tiedetraditiot oman performatiivisuutensa kautta tuottavat käsitystä maailmasta ja tilasta – Sullivan olisikin voinut reflektiivisessä mielessä tarkastella teostaan suhteessa sen keskeisiin argumentteihin. Millä tavalla *Geography speaks* puhuu maailmasta? Millaisesta tilallisesta performanssista teoksessa on kyse?

Puheaktiteoria on siis viitekehys, johon teoksessa käytävien keskustelujen kirjo on yhteydessä. Onkin harmillista, ettei näiden teemojen yhteyttä Austinin tutkimukseen nosteta kuitenkaan eksplisiittisesti esiin. Vaikka teosta ei ole kirjoitettu aihepiiriin oppikirjaksi, teksti itsessään on hyvin lukijaystävällistä ja teoreettisesta raskaudesta huolimatta paikoin puhekielistäkin. Kirjaa on ”kiva” lukea.

Sullivanilla on tärkeä teoreettinen sanoma: puhe muuttaa ajatukset asioiksi, puhuminen on kulttuurinen ja yhteiskulttuurinen performanssi ja maantieteen tehtävä on olla äänessä. Pienistä puutteistaan huolimatta teos perustelee nämä argumentit erinomaisesti.

JUHA RIDANPÄÄ
Maantieteen laitos,
Oulun yliopisto

